

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.362

6 de febrer del 2018

SUMARI

- 1 Mireia Galindo ► “L’empobriment lingüístic potser és el preu que s’ha de pagar perquè cada cop més persones parlin en català”
- 2 Josep Lacreu ► Barbarismes i barbaritats
- 3 Maria Rodríguez Marín ► Només cal que escoltem quan ho fem de veritat
- 4 Magí Camps ► Qui, Quo, Qua
- 5 Núria Puyuelo ► Bacteri o bactèria?
- 6 Albert Pla Nualart ► ¿Tinc dret a escriure l’examen en tortosí?
- 7 Jordi Martí i Montllau ► La fragilitat del relat de la normalització lingüística
- 8 Manuel Lillo ► La radiografia sociolingüística del País Valencià
- 9 Pau Vidal ► El catanyol es cura
- 10 Antoni Llull Martí ► Carnestoltes, Carnaval, “darrers dies”
- 11 Enllaços i convocatòries

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d’actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 Mireia Galindo: “L’empobriment lingüístic potser és el preu que s’ha de pagar perquè cada cop més persones parlin en català”

Carles de Rosselló

Mireia Galindo Solé (Santa Coloma de Queralt, 1976) és professora de català a l’Institut Joan Mercader d’Igualada. Va estudiar Filologia Catalana i es va doctorar amb la tesi [Les llengües a l’hora del pati](#). Ha publicat el llibre [Les llengües en joc, el joc entre llengües](#) (Lleida: Pagès).

Ets professora d’un institut a Igualada. Quina és la llengua en què parlen els alumnes?

Parlen en català i castellà, majoritàriament. Ara bé, la proporció d’ús d’una i altra llengua varia segons l’interlocutor i els àmbits d’ús.

Amb el professor de català acostumen a parlar-hi en català, tot i que a vegades després de força insistència i d’escoltar unes quantes vegades *es que no me sale...* Amb el professor de castellà passa el mateix, però a la inversa. Quan els alumnes a qui no els surt parlar en català s’adrecen a la resta de professors, generalment usen el castellà. Hi ha algun professor tossut, que demana el canvi de llengua, però són pocs...

Al pati, el percentatge d’ús del castellà augmenta considerablement.

El català s’ha convertit en “una cosa” només dels professors de català?

No, ni de bon tros. Esperem que els alumnes desenvolupin unes bones competències lingüístiques en català, però això no és únicament una tasca del professorat de català. Tot, música, matemàtiques, tecnologia... es conforma a través del llenguatge. T’imagines que a classe de socials no s’aclareixin certs conceptes ni es donin les eines per ajudar a interpretar textos de certa complexitat? Es pot ensenyar ciències sense tenir en compte el paper que juga la llengua en l’articulació del pensament científic?

No.

Tot professor ho és també de llengua. Qui pensi que aquesta tasca recau exclusivament en els professors de català no toca de peus a terra... Cada vegada hi ha més centres que inicien projectes de lectura. Un company, mestre de primària, m’explicava que, a la seva escola, el pla lector s’havia impulsat perquè els nens no entenen els problemes de matemàtiques. Si no hi ha una bona comprensió lectora, totes les àrees se’n ressenten.

Es treballa l'oralitat o l'escriptura continua sent la reina?

En la vida quotidiana parlem molt més que no pas escrivim, i això els professors ho tenim ben present. Cada vegada es fan més presentacions orals i es fomenta la participació a través de la parla.

Hi ha, però, dos obstacles que frenen el treball de l'oralitat. Un és heretat. Als alumnes els sembla que si un dia no utilitzen paper i bolígraf han perdut el temps. Diuen: "Avui no hem fet res". "Us equivoqueu, hem treballat moltíssim." Per molt que els ho justifiquis, no s'ho acaben de creure. L'altre obstacle és eminentment pràctic. Ja et pots imaginar com n'és de difícil, en aules amb tants alumnes, atendre totes les necessitats que genera una classe de treball oral. I, encara, hi ha moments en què ens plantejem si els que dissenyen els currículums s'acaben de creure la importància de l'oralitat: a les competències bàsiques de 4t d'ESO no s'hi avalua, a les PAU tampoc...

Hi ha molta preocupació per l'ús. Hem d'estar amoïnats per l'ús del català entre els joves?

La proporció de joves que parlen en català és la mateixa que la d'adults (fins i tot una mica més). Almenys això és el que assenyalen les dades. Si hem d'estar amoïnats, estiguem-ho per l'ús del català en general. El que sí que preocupa és que l'ús del català baixa al llarg de la secundària.

També hi ha molta preocupació per la qualitat de la llengua. Creus que hi ha una involució en aquest sentit?

Avui, el nombre de parlants potencials de català és molt elevat. N'hi ha que diuen que l'empobriment lingüístic és el peatge que s'ha hagut de pagar perquè cada vegada més persones se sumessin a l'ús oral actiu del català.

I en l'escriptura?

Mai no s'havia escrit tant com ara! Tots, joves i adults, fem les xarxes socials i la missatgeria instantània a diari, i hi participem primant el contingut i la immediatesa, més que no pas la correcció lingüística. Però, alerta! una coma no posada o posada on no toca pot provocar molts malentesos.

La nostra carta de presentació en el món no virtual és la manera com ens expressem, per escrit i també oralment, i l'ortografia és una part fonamental de la imatge que volem projectar. Es pot fer pedagogia en aquest sentit, però mai no serà legítima si l'exemple que donem els adults no va pel mateix camí. Cal aplicar aquella sentència que diu "si no pots lluitar contra l'enemic, alia-t'hi": les noves tecnologies no són només un problema, també poden ser la solució (hi ha correctors ortogràfics, diccionaris en línia...).

L'escola podria fer més coses per potenciar l'ús del català o no hauria de ser la seva missió?

Saps què potenciarà l'ús del català entre els joves? Que Leo Messi parlés en català, que amb els videojocs s'hi pogués jugar en català, que els youtubers reconeguts emetessin en català... Fomentar l'ús del català implica que els nostres adolescents el percebin com una llengua útil, amb la qual es poden fer coses interessants i importants. L'escola hi pot contribuir, per descomptat, però no es pot oblidar que és una tasca conjunta de tots els agents de la societat.

La cultura en català troba espais entre els joves?

Quan arriben a l'institut molts encara miren el Súper3 i llegeixen el *Cavall Fort*. Ben aviat, però, aquests productes deixen d'interessar-los, i l'oferta que troben en català és poca. Els videojocs, els canals de youtube... són en castellà. De música n'escolten en català (Txarango, Els Catarres...), però molta més en castellà (Maluma, Bad Bunny, Pablo Alboran...), i també en anglès (Bruno Mars, Ed Sheeran...). A la televisió no es perden *La que se avecina*, tot i que també hi ha fans incondicionals de *Zona zàping*. Els pocs que diuen que llegeixen diaris són nois que es fixen en l'*Sport* (en castellà). La ràdio sí, es consumeix bastant més en català (Flaixbac i RAC 105).

Tens la sensació, com a docent, que adoctrineu els alumnes?

Els professionals de l'ensenyament eduquem en valors de civisme, pau i pluralitat d'idees. L'escola fomenta l'esperit crític, just el contrari del que significa adoctrinar. I sempre partint del respecte per la diversitat cultural, ideològica i lingüística. Si no es fes així, es posaria en perill la convivència en els centres educatius. Pensa que són un microcosmos de la societat, hi conviuen moltes maneres de pensar i entendre el món, i l'important és el respecte mutu.

2 Barbarismes i barbaritats

Josep Lacreu

Blog *Pren la paraula*, 24/11/2017

<http://red.levante-emv.com/joseplacreu/2017/11/24/barbarismes-i-barbaritats/>

La paraula *bàrbar*, provinent originàriament del grec *bárbaros*, té un origen onomatopèic. Els grecs encunyaren burlescament esta veu per a referir-se als antics perses, que, quan parlaven, repetien freqüentment la vocal *a*, i per això, imitant-los, repetien *bar-bar* en al·lusió al seu parlar. Si fa o no fa, com hui di-

ríem *bla-bla-bla* per a evocar un discurs buit de contingut. I de la referència inicial al llenguatge, la paraula *bar-bar* passà a designar metonímicament els parlants d'eixe idioma inintel·ligible. Esta assimilació era del tot normal, i continua sent-ho actualment: la llengua i l'ètnia solen anar travades en una mateixa paraula. Per extensió, la paraula *bàrbar* passà a designar els estrangers. Però no a tots els estrangers. Els estrangers rebien el nom de *xénos*. Els *bàrbars* eren només els que no parlaven grec ni llatí. O dit d'una altra manera més entenedora: els *bàrbars* eren aquells pobles agrupats en estructures tribals que mantenien costums primitius.

Associat a estos orígens, el terme *bàrbar* naix ineludiblement amb fortes connotacions pejoratives, i així és com es difongué per tota la Romània: «...moren e caen aquells barbres sens ley, e les sues ànimes visiten la casa de Plutó», escrivia en referència als turcs Enyego d'Àvalos, l'autor de *Curial e Güelfa* –i ara ja podem dir-ho amb més seguretat gràcies a la laboriosa investigació d'Abel Soler–. Ni que siga com a apunt marginal en el fil discursiu d'este article, cal deixar constància que la forma *barbre*, tal com consta en el text citat, era, efectivament, la variant normal de l'antiguitat. La variant *bàrbar* és un cultisme recent.

I de *bàrbar* sorgí el terme *barbarisme* per a referir-se de manera genèrica a les paraules procedents d'altres llengües. Però, igual que passava en grec antic, no tots els estrangerismes són de la mateixa casta. El *barbarisme* no és un estrangerisme qualsevol. És un estrangerisme que es vol denigrar. El *barbarisme* es percep com un element corruptor de la identitat lingüística. Fins a un moment determinat, les llengües s'havien mesclat sense cap aspiració de puritat. Milers d'arabismes s'incrustaren en la nostra llengua en una fecunda convivència lingüística. I exactament el mateix es pot dir dels altres pobles que, amb les seues llengües respectives, els precediren en la dominació d'estes sofrides terres. Tots han deixat una empremta indeleble en la nostra llengua, que sovint resulta difícil de destriar. Però l'exaltació del sentiment de comunitat fa que els altres es perceben com una amenaça. La *barbàrie* es perfila així com un concepte indefinit que engloba tots els que no són com nosaltres. Ells i nosaltres, els d'un grup i els de l'altre, sovint ens erigim com dos grups cohesionats i confrontats entre si amb elements superestructurals compartits, com la religió, l'ètnia, la història, la cultura o la llengua...

Des d'estos pressupòsits ideològics de preservació de les pròpies essències identitàries, incloses les lingüístiques, naturalment, s'han fet nombroses recopilacions de barbarismes per a intentar conjurar les amenaces contra la genuïnitat del propi llenguatge. Un dels més antics és el *Vocabulario de disparates*,

extranjerismos, barbarismos y demás corruptelas, pedanterías y desatinos introducidos en la lengua castellana, de Francisco José Orellana, publicat amb el pseudònim d'Ana Oller a Manresa l'any 1871. El títol és ja tota una declaració de principis. Encara que està referit al castellà, molts dels barbarismes que registra són compartits amb la nostra llengua. Els estrangerismes procedents d'altres llengües, especialment del francès –la llengua de cultura dominant del moment–, es propaguen indistintament al castellà i al valencià. Per este motiu, pot resultar útil passejar la nostra mirada per este llibret, i el fet que estiga referit al castellà, lluny de ser un inconvenient, pot aportar-nos un distanciament saludable que ens permeta observar més objectivament alguns fets lingüístics sense excessives prevencions.

Així, per exemple, respecte a la paraula *marrón*, diu Orellana que és «francés puro; y traducido al español se llama *color castaño*, ó *de castaña*». I és cert. O almenys així ho era en aquell moment. La RAE no incorporaria el sentit cromàtic de la paraula *marrón* fins a l'any 1950. Com aquell qui diu, l'altre dia. Però ja ningú se'n recorda. ¿Qui gosaria dir ara que *marrón* (o *marró*, entre nosaltres) era un pervers gal·licisme?

És també curiosa, des de la nostra perspectiva actual, la referència que fa del gènere de *afueras*: «con permiso de V., son los afueras». I és que, antigament, en castellà este adverbí substantivat era de gènere masculí, tal com nosaltres diem encara del nostre *afores*, intentant preservar d'eixa manera la presumpta genuïnitat del gènere masculí en valencià/català. Però la realitat és que la Real Academia Española no acceptà el gènere femení per a este substantiu fins a 1899. I, tot siga dit, mig segle abans, concretament en un ban de Gandia firmat per l'alcalde Jaime Torres en 1846, ja es deia que «en les afores de la ciutat immediates a les muralles no deixen fem». El *Diccionari català-valencià-balear*, reproduint esta realitat, atribuïx el doble gènere de *masculí* o *femení* al mot *afores*. Els diccionaris de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i de l'Institut d'Estudis Catalans, en canvi, encara mantenen per a este substantiu exclusivament el gènere masculí, igual que es feia en castellà antic.

Pel que fa a la veu *confortable*, Orellana es queixava que «no tenemos en castellano esta dicción francesa de pura raza». La RAE, però, més condescendent amb els estrangerismes, la incorporà al diccionari en 1927. El *Diccionari de la llengua catalana* de Pompeu Fabra també l'incorporà des de la primera edició. No era un vulgar barbarisme sinó un refinat gal·licisme.

És també molt curiosa l'anotació que fa en l'entrada *despido*. Segons Orellana, este mot era un «catalanismo». I especifica concretament que «Se ha usado

impropiamente por *despedida*». La veritat és que la RAE no l'accepta en el seu diccionari fins a 1925. Els nostres diccionaris de barbarismes el consideren un castellanisme. Si no fóra que perquè la RAE l'acollí, seria un mot apàtrida.

Respecte a la paraula *mistificación*, indica que és un «Galicismo progresista [...] Los que la empleen en castellano sabrán quizá lo que quiere decir; pero lo dudo». Però es veu que els progressistes, insensibles a la crítica, sabent o no el que volien dir, continuaren usant esta veu d'origen indubtablement francès, i la RAE finalment no tingué més remei que incorporar-la al diccionari en 1927, encara que, això sí, amb un asterisc, per a assenyalar el seu origen forà, fins que resignadament, en 1970, constatant que a pesar de les admonicions l'ús de *mistificación* no remetia, li atorgà plena naturalesa normativa.

Rastrejant els diccionaris de barbarismes, siguen de castellà o de valencià/català, es podrien reportar molts exemples de paraules que en algun moment han sigut considerades incorrectes i actualment estan plenament avalades pels diccionaris normatius. El concepte de *barbarisme* no és més que una manifestació de resistència als canvis lingüístics. Però els canvis es produeixen inexorablement amb independència de la voluntat dels que no volen que la llengua canvie. A vegades, certament, les innovacions són capritxoses i dubtosament necessàries. Però ¿què és necessari en llengua? El concepte de *necessitat* des del punt de vista lingüístic és molt evanescent. Els parlants amollen el que creuen oportú en cada moment sense atendre etimologies ni ordenances acartonades. La realitat és com és. I els professors de llengua haurien de fer l'esforç per situar-se davant d'esta realitat de veritats volàtils, que s'esfumen amb el temps. Potser és més útil orientar cautelosament els alumnes a usar eficaçment el codi lingüístic en cada context, amb plena consciència que la llengua no és com les matemàtiques. Dos i dos són quatre, i és difícil pensar que la suma d'estes dos magnituds demà puga donar un resultat diferent. Però les paraules, a diferència dels números, deambulen de boca en boca sense rumb fix. Al final, la realitat és que, si les innovacions lingüístiques es consoliden, acaben assaltant les pàgines dels diccionaris. Així és com funciona el llenguatge. I no té sentit dedicar-se a llançar anatemes furibunds contra «el vulgo de alto y bajo copete» perquè fa un mal ús de la llengua, com feia don Francisco José Orellana. Els errors de hui, si es fan persistents, són la norma de demà. Per decor –o si més no per estètica– ho hauríem de tindre ben present cada vegada que condemnem l'ús d'alguna paraula.

3 Només cal que escoltem quan ho fem de veritat

Maria Rodríguez Marín

Ara, 09/12/2017

https://www.ara.cat/opinio/Nomes-cal-que-escoltem-veritat_0_1921607865.html

Fa feredat les vegades que aquesta setmana s'han escoltat crits de “Llibertat presos polítics”. Se n'escoltaven als avions, als autocars, als cotxes, rumb a Brussel·les. Al Parc del Cinquantenari també se n'escoltaven. I quines ganes de parar l'orella, noi!

Ja fa un temps que només escoltem coses, i això que amb tanta *infoxicació* n'hi ha molts que preferiríem no *sentir* res: sí, tots aquests escoltar haurien de ser *sentir*. La diferència sembla fàcil d'explicar i d'aplicar: sentim coses inconscientment, percebem sons perquè tenim orelles, però per escoltar cal que ho fem a consciència, amb intencionalitat. I, si no, quin sentit tindria el retret número u (a casa nostra, almenys) “Em sents però no m'escoltes”? El problema és que no hauria de ser necessari saber la teoria i cada cop som menys els que l'apliquem espontàniament. No crec que cap anglès es plantegi quan ha de fer servir *hear* i quan ha de fer servir *listen*, només els aprenents d'anglès hi han de pensar. És que som aprenents de català? O potser, més ben dit, aprenents de castellà? Perquè resulta que en la llengua veïna tenen el mateix problema. Malgrat que *escuchar* i *oír* eren paral·lels a *escoltar* i *sentir*, la RAE ja accepta que siguin intercanviables, perquè diu que ja es barrejaven “en la llengua clàssica”, tant en un sentit (“*Óyeme y deja de leer ese periódico*”) com en l'altre (“*Se desfondaron los frenos y se escucharon alaridos*”). Curiosament el primer cas no ens afecta, no diríem mai “Sent-me amb atenció”. I, en canvi, el segon sí, que és el que precisament l'acadèmia espanyola diu que és “menys justificable”, tot i que es troba en autors “de prestigi”, especialment de l'altra banda de l'oceà, això sí.

Un cas semblant és el de *veure* i *mirar*. El primer és percebre amb la vista i el segon també però amb una atenció conscient, dirigint la vista intencionadament cap a una cosa. Això sí, aquí hi ha més casos límit i és quan precisament la intuïció no hauria de fallar: “Encara no he vist l'última de Woody Allen” i “He estat tota la tarda veient la tele” semblen casos paral·lels, perquè en tots dos podríem dir que hi ha intencionalitat, és a dir, que, aferrant-nos només a la teoria, haurien de ser *mirat* i *mirant*. En canvi, deixant-nos portar per la intuïció, només ens grinyola el segon. ¿O és que no anem al cine a veure pel·lícules, igual que podem anar a sentir una coral? Però si ens passem tota la tarda davant la tele és que l'hem mirat molta estona. Potser hem vist molts progra-

mes, sí, però hem estat mirant la tele. És com si *veure* fos per a l'experiència completa i *mirar* per a l'experiència en curs. “Has vist aquesta sèrie? Jo me l'estic mirant ara”. Passa una cosa semblant en anglès amb *see* i *watch* (i ells també tenen *look*!) En una llengua no interferida el parlant, sense pensar-hi, sap quan es fa servir cada verb. El problema és que en castellà, en aquests casos, més aviat sempre *ven la tele*: segur que a Catalunya *miran la tele* més que en altres parts d'Espanya.

En la qüestió sensorial no tenim sort. A molts ja els fan mal les oïdes quan senten aquest “No t'escolto bé perquè no hi ha prou cobertura”. Però és que ells també ens castiguen les orelles. Com que l'oïdo castellà no és sempre l'oïda catalana, ja tenim la confusió servida. Podem tocar d'oïda (el verb *oir* també existeix però té un ús més restringit) i educar el sentit de l'oïda. Ara bé, només podem tenir orelles de pàmpol, no oïdes. Oït, barra?

Vegeu també, de la mateixa autora, [Som-hi contra l'“A por ellos”](#) (Ara, 16/12/2017)

4 Qui, Quo, Qua

Magí Camps @MagiCamps

La Vanguardia, 05/11/2017

<https://goo.gl/TMDLss>

Si sabeu italià, potser heu identificat aquestes tres paraules amb els noms dels nebots de l'ànec Donald, coneguts en castellà com a Juanito, Jorgito i Jaimito, i en l'original Huey, Dewey i Louie. Però si no sabeu italià però va estudiar llatí al batxillerat, segur que aquest títol us ha recordat la taula dels relatius llatins, que començava amb el nominatiu singular *qui*, *quae*, *quod* (masculí, femení, neutre). Sembla evident que el traductor italià de les aventures de l'ànec Donald, en un doble salt, va voler jugar amb l'onomatopeia del so que emeten els ànecs i els relatius llatins.

Aquest joc lingüístic no té més recorregut ni justifica l'aprenentatge del llatí, però és evident que la mare de totes les llengües romàniques continua ben viva. Es pot viure sense uns coneixements rudimentaris de llatí? Sí. Es pot fer

una carrera universitària sense llatí? Sí. Però tot indica que qui l'hagi estudiat tindrà unes habilitats intel·lectuals i de pensament més desenvolupades.

De fet, els catalanoparlants parlem llatí modern, com els grecs del segle XXI parlen grec modern. Són llengües que han evolucionat i que, en el cas del llatí, s'han fragmentat per territoris fins a configurar unes quantes llengües neollatines, que parlen, segons explica Nicola Gardini, més de 900 milions de parlants.

Els romanistes defensen la teoria de Gardini i fan congressos on no hi ha traducció simultània. Consideren que sabent dues o tres llengües neollatines, les altres es poden comprendre sense necessitat d'ajuda. En dono fe a mitges: he assistit a alguna d'aquestes jornades i la intercomprensió no sempre és plena, però sí que és acceptable en un percentatge significatiu.

Serà difícil que la Unió Europea renunciï a l'anglès com a llengua franca, malgrat el Brexit, però els països amb llengües romàniques haurien de potenciar la intercomprensió lingüística i, de passada, revalorar el llatí.

Vegeu també [Llatí: la més inútil de totes les llengües](#), de Xavi Ayén (*La Vanguardia*, 05/11/2017): el professor d'Oxford Nicola Gardini defensa “un idioma que continua ben viu”, i [Llum de gas](#) i [La internet es fa gran](#), de Magí Camps (*La Vanguardia*, 11 i 18/12/2017).

5 Bacteri o bactèria?

Núria Puyuelo

El Punt Avui Cultura, 17/12/2017

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1300827-bacteri-o-bacteria.html>

Com cada any el portal web [Ésadir](#), coincidint amb la celebració de *La Marató de TV3*, fa un recull del lèxic relacionat amb *La Marató* que presenta més dubtes lingüístics i que durant la jornada es repetiran una i altra vegada.

La Marató d'aquest any, que s'emet avui, està dedicada a les malalties infeccioses i, en relació amb aquest tema, hi ha un munt de paraules mèdiques que poden generar dubtes. En primer lloc, pel que fa al gènere: són paraules masculines *bacteri* (i no *bactèria*) i *enzim* (i no *enzima*), i femenines, *sida* (sigla lexicalitzada de la síndrome d'immunodeficiència adquirida) i *síndrome*.

En segon lloc, cal tenir present que *immunitat*, *infecció* i *immunodepressió* són mots que no s'apostrofen perquè l'article femení *la* no s'apostrofa davant de les

paraules femenines que comencen en *i* o *u* à tones. En canvi, però, sí que s'apostrofen les sigles UCI (*l'UCI*) i UVI (*l'UVI*), tot i que les denominacions completes no s'apostrofen: *la unitat de cures intensives i la unitat de vigilància intensiva*.

Pel que fa a l'accentuació, hi ha algunes paraules que sovint es pronuncien malament, com a planes, però que en realitat són esdrúixoles. És el cas de *pneumònia*, *rubèola* i *bacterièmia*. Dins del vocabulari de les malalties infeccions, també hi ha alguns mots que en singular no porten accent, perquè acaben en *-en*, però que en formar el plural l'incorporen, com ara *patògens*, *antígens* i *gèrmens*. Quant a la pronúncia, també cal destacar alguns termes que no es diuen bé pel que fa la pronúncia de la *essa*. Es pronuncien amb *essa* sorda *asèpsia*, *immunodepressió* i *immunosupressor* i amb *essa* sonora *pròtesi*, *protozou* i *transfusió*. D'altres paraules que sovint es diuen incorrectament són *tuberculosi* i *diagnosi*, que s'escriuen sense *essa* final.

En referència a l'ús del guionet, les paraules compostes formades amb un prefix s'escriuen sense guionet. En el camp mèdic, i en el científic en general, n'hi ha un munt. Avui durant *La Marató* segur que sentirem a parlar d'*anticossos*, *poliomièlitis*, *microorganismes*, *antibiòtic* i *antisèptic*.

Finalment, també cal tenir present que *enfermetat* és un barbarisme, n'hem de dir *malaltia*, i que, en català, parlem de *trasplantament* i *trastorn*, i no de *transplantament* i *transtorn*.

Sabíeu que... Els mots *molècula* i *seqüela* s'escriuen sense *ela* geminada

Vegeu també, de la mateixa autora, [Les cassolades](#) (El Punt Avui, 21/01/2018)

6 ¿Tinc dret a escriure l'examen en tortosí?

Albert Pla Nualart

Ara, 09/12/2017

https://llegim.ara.cat/opinio/dret-escriure-lexamen-tortosi_0_1921007907.html

La carta del lector Víctor Montecino, publicada dijous,* plantejava un tema complex i espinós: per què les formes de certs dialectes, com ara el tortosí, no s'accepten en els usos escrits més formals, com ara un examen a la universitat? Tot i ser evident que tots els dialectes són igual de respectables i potents lingüísticament –ja ho va deixar clar l'admirat Jesús Tuson–, una llengua, per ser viable ara i aquí, ha de tenir una massa crítica de parlants i assolir un grau

d'unitat que sempre comporta subordinar la seva diversitat interna al model referencial que anomenem *estàndard*.

I l'estàndard –la varietat més pròpia dels registres formals– no és ni pot ser equidistant respecte als dialectes. Cap estàndard –ni en francès, ni en anglès, ni en italià, etc.– és una barreja morfosintàctica dels seus dialectes. En cap conviuen, en el mateix registre, *la meua taula* i *la teua taula* ni *nosaltres* i *va-tros*. Tots es basen més en un(s) dialecte(s) que en un(s) altre(s). Sense un centre de poder polític no hi ha llengua –no s'unifica la diversitat–, i aquest centre sol privilegiar el seu propi dialecte. Per això, a Catalunya, l'estàndard es basa molt més en el dialecte central que en el tortosí.

Tots els dialectes poden ser la base d'un estàndard, sí, però si entenem estàndard en el seu sentit més propi –un model referencial per a tot el domini–, no hi pot haver tants estàndards com dialectes. Tots els docents universitaris no són ni poden ser competents per corregir textos en tortosí: escriure en tortosí fa impossible avaluar l'alumne.

Com salvem, doncs, la diversitat? De dues maneres. 1) Mantenint les formes de cada dialecte en el seu àmbit d'ús, incloent-hi registres formals (ràdio, revistes...), perquè en aquest àmbit sí que són referencials. 2) Mantenint en la llengua oral tots els trets dialectals –es parli amb qui es parli– amb l'única excepció d'aquells que, puntualment, dificulten la comunicació. Cal que el tortosí parli tortosí a tot arreu, i que tots els que el sentim aprenguem a entendre i estimar el que parla.

***Lo tortosí, subdialecte de segona**

Com a tortosí, em vaig alegrar de poder utilitzar *lo meu català* i aprendre més sobre el seu ús quan a una assignatura de llengua de la universitat s'havien d'entregar els treballs “en qualsevol de les seves modalitats geogràfiques”.

L'alegria va durar poc. Al primer treball em van marcar com a incorrectes les paraules de la meua “modalitat geogràfica”. Davant del meu dubte sobre com saber què podia escriure, la professora em va remetre al DIEC, l'Optimot i l'ésAdir, on la majoria d'errors que m'havia marcat constaven com a correctes. La resposta de la professora va ser: “Els diccionaris no diferencien entre registre formal i informal”. Tor-nem al principi! Com sé què és correcte?

Sembla que els dialectes orientals són els estàndards i la resta, els occidentals, són dialectes menyspreats. Professionals de la llengua cauen en l'error de confondre dialecte i registre: el tortosí formal existeix i molts pensen que no, i el categoritzen d'erroni. Així que no, *lo meu català* és tan correcte com *lo vostre*.

Víctor Montecino. Carta publicada al diari *Ara* el 07/12/2017

7 La fragilitat del relat de la normalització lingüística

Jordi Martí i Montllau

L'Unilateral, 26/12/2017

<http://unilateral.cat/2017/12/26/la-fragilitat-del-relat-de-la-normalitzacio-linguistica/>

La fragilitat amb la qual la llengua i la cultura catalanes (i la resta de la vida del país, en general) van emergir del que l'historiador Josep Benet va denominar "l'intent de genocidi cultural contra Catalunya" (que, pròpiament, va ser la forma característica que va adoptar, als Països Catalans, l'experiència del feixisme europeu) va fer pensar als gestors de la tot just estrenada autonomia –val a dir que contra el parer dels més eminents sociolingüistes catalans, que en aquella època introduïen aquesta nova disciplina a casa nostra– que calia decantar-se per un discurs legitimador de la normalització lingüística del català, contemporitzador amb la ideologia lingüística aleshores hegemònica, que consagrava la intocabilitat de la llengua castellana a Catalunya i que, de fet, només gosava qüestionar a aquesta llengua la seua supremacia completa en tots els camps a partir d'esgrimir l'eslògan de la igualtat ("*en català... també, i... si us plau*") i a reivindicar el dret a certa discriminació positiva del català que hauria adquirit després de dècades (de fet, de segles) de prohibicions, persecucions i anatematització. Així, el discurs que pretenia legitimar els esforços per retornar-li a la llengua natural del país un estatus significatiu en la vida pública va ser *bilingüista*, tolerant amb la imposició legal i fàctica del castellà, potenciadora de la imatge d'un catalanoparlant no dotat de menys deures que de drets, i consagradora de la categoria social del "castellanoparlant", figura al marge d'avatars històrics, inviolable, que si bé per primer cop es presentava com a subjecte d'algun deure cap als parlants de català, els assumia per l'estranya via de la no pèrdua de cap dret adquirit (inclòs el de no saber català a Catalunya si així, llibèrrimament, ho volia).

Com es partia de molt avall i el camí a recórrer era pràcticament tot, en un principi aquest discurs va funcionar. Les seues potencialitats legitimadores eren, però, limitades, i estava condemnat a esllanguir-se i a acabar en conflicte (justament perquè, malgrat que aquest existia, la pretensió era superar-lo fent marrada i sense enfrontar-s'hi, sense voler-se adonar que, procedint d'aquesta manera al final del camí, el conflicte continuaria ben present, i ara atacant la normalització pel darrere).

Efectivament, la debilitat i la inseguretat de la posició favorable a retornar al català la normalitat arrabassada per la força han tingut com a efecte no previst

(potser per manca de previsió) una ideologia lingüística hegemònica que, per defugir l'inevitable, ha acabat naturalitzant la presència del castellà a Catalunya i posant en dubte el caràcter de llengua pròpia que, en justícia, l'hi correspondria al català. El resultat final és que s'ha perpetuat la situació de discriminació de la llengua catalana, al mateix temps que aquesta esdevenia, perversament, cada cop menys perceptible, i tot això alhora que es provocava que els catalanoparlants (habituals o esporàdics, actuals o futurs) acabessin assimilant, com a normal, la seua subordinació lingüística, i acabessin integrant, com una actitud correcta i cortesa, allò que, en realitat, no és res més que el desistiment dels seus legítims drets lingüístics i culturals, i sempre en benefici del manteniment d'uns privilegis que, en darrer terme, han estat erigits a partir de la dominació militar i política.

Ho sabem des de Foucault i no ho hauríem de perdre mai de vista: les relacions humanes són, també, i en tots els casos, *relacions de poder*. Ho són perquè les relacions humanes no es fan mai des de la plena igualtat, i l'absència d'aquesta situa els interactuants en plans diferents, i és inevitable que aquesta desigualtat, certament fluctuant, però en qualsevol cas connatural a tota relació humana, acabi determinant llurs característiques i desenvolupament.

La desigualtat en el si de les relacions entre subjectes es fa especialment transparent en la relació humana per antonomàsia: la relació lingüística. Justament per això, la sociolingüística esdevé una potent eina metodològica per al coneixement les relacions subjacents a l'entramat social. Les relacions lingüístiques delaten allò que resulta opac en les relacions econòmiques i que el discurs polític emmascara.

Doncs bé, tornant al nostre cas, el discurs de la normalització lingüística del català, per la seua absència de voluntat de denunciar amb claredat la *injustícia* que feia necessària tal normalització (la desigualtat inherent a la idea que els parlants de castellà i els de català són iguals, sempre, però que s'admeti que, en realitat, uns són més iguals que uns altres, és a dir: que el que en uns és "natural", en els altres és "radical") ha acabat sent inefectiu i ha comportat, a més a més, el desarmament argumental dels catalanoparlants que experimenten estranyament al seu mateix país, i que saben bé què és allò que Enric Larreula qualifica de "dolor de llengua". Al cap i a la fi, ¿com podia esperar-se que reeixís un discurs pensat per evitar que s'enfadés aquell que realment és poderós (i que de tant en tant, fa ressonar sabres i sentències) i per evitar que els mateixos catalanoparlants, ja molt identificats amb el rol de parlants subalterns, s'escandalitzessin, com en altres temps ho feien les dones que sentien

companyes seues que no s'estaven d'afirmar que no volien ser ni més ni menys que els homes?

Som en temps en què els botxins denuncien les víctimes, en què el dret d'existir es col·loca al mateix nivell que el dret a extingir; en què es criminalitza l'existència, a Catalunya, d'una escola catalana en llengua i continguts, i en què se cerca fer aparèixer entre els catalans un sentiment de culpa pel fet de reclamar, per a ells i a casa seua, allò que es dona per descomptat per als ciutadans de qualsevol país lliure i normal arreu del món (incloent-hi aquí els països i les comunitats de llengua castellana).

Desemascarar els pressupòsits sobre els quals descansa el discurs lingüístic hegemònic i que, en gran mesura, assumeix el discurs legitimador de les polítiques lingüístiques fins ara vigents a casa nostra, constitueix, d'acord amb el que acabem de dir, un exercici indefugible, si és que encara aspirem a la plena normalitat lingüística, que sols podrà ser si esdevé un horitzó desitjable per a la majoria dels qui viuen i treballen a Catalunya, legitimat per un relat nou que no pot caure en els paranys del discurs pseudonormalitzador de la Catalunya autonòmica.

8 La radiografia sociolingüística del País Valencià

Manuel Lillo

El Temps, 01/01/2018

<https://www.eltemps.cat/article/2947/la-radiografia-sociolingüística-del-país-valència>

Rafael L. Ninyoles explica el 'Conflicte lingüístic valencià' des d'una perspectiva aèria, fugint de la quotidianitat i anant al camp teòric, la seua gran especialitat. Un assaig acadèmic sobre un tema que s'ha tractat en múltiples ocasions. I que destaca, precisament, per la seua originalitat. Un tret difícil, atès que els escrits precedents sobre aquesta temàtica són nombrosos.

Joan Fuster entenia l'assaig com la "literatura d'idees". Les idees sovint van acompanyades d'especulacions inevitables, obligatòries per presentar conclusions aparentment indiscutibles. Per això, hi ha qui practica aquest estil emparant-se en dades objectives que presenten realitats "allunyades de la literatura ideològica i del to doctrinari". Rafael L. Ninyoles té aquesta virtut. I és una de les coses que l'han convertit en un referent de la sociolingüística.

El seu estudi, per tant, va més enllà de les situacions particulars i tracta d'explicar el conflicte lingüístic valencià. "Es tracta de vèncer la viciosa propensió a convertir el nostre conflicte lingüístic en un dossier inacabable d'anècdotes i de controvèrsies autobiogràfiques". Per assolir aquesta intenció s'ha de mirar a dalt: a com es tracta el bilingüisme des de les institucions que l'imposen per tal de detectar els efectes –intencionats– que provoca entre la població. Un exercici que condueix a precisions extraordinàries. Com la de Lluís V. Aracil, citada pel mateix Ninyoles, quan diu que "el contingut del bilingüisme mític és essencialment evasiu, inconcret, inefable. No hi ha res tan lluny de la imaginació del bilingüista com dir-nos francament en quins termes ha de consistir –o consisteix ja– el bilingüisme que ell exalça". Els polítics que proclamen i apliquen el bilingüisme, doncs, busquen l'ambigüitat a l'hora de desenvolupar polítiques sobre l'ús del català perquè, d'alguna manera, el seu treball es faça visible sense alhora tindre gaires resultats satisfactoris per a la llengua autòctona.

Una política coherent amb el continuisme del pensament que les elits valencianes han tingut sobre el català al llarg de la història. L'any 1966, Enrique Barco Teruel expressava en *Vosotros, los españoles* que "el habla valenciana, dialecto del catalán, no constituye vínculo cultural ni social decisivo, ni es base para hecho diferencial alguno. No ha dado lugar a una literatura propiamente dicha, y es un lenguaje familiar, copular, incluso rehuido por las personas cultivadas". L'assumpció d'aquest criteri és la base de molts menyspreus contrarestats per la força cívica de molts sectors –especialment els educatius– que han mantingut el català a les escoles malgrat la visió predominant que el desestima. Tal com expressa Ninyoles, "el bilingüista aspira a 'eixir del pas' amb una mena d'oportunisme conciliador, idealment neutre". "En circumstàncies determinades, l'ús de dues llengües pot significar, simplement, un ajustament transitori a una situació real de conflicte". És el pas obligatori, per tant, per assolir l'objectiu dels qui aposten per la supremacia lingüística. "Que surja el efecto sin que se note el cuidado", tal com va dir el comte-duc d'Olivares.

En tot cas, l'últim exemple exposat era una ingerència externa. El cas del País Valencià resulta distint, perquè és l'exemple paradigmàtic d'autoodi. Les elits autòctones han estat les que han canviat de llengua pel seu propi compte. Per això, Ninyoles compara l'exemple amb el d'alguns negres nord-americans de classe mitjana, refractaris a relacionar-se amb afroamericans de classe inferior. "Podem dir que aquesta actitud comporta una frustració que tendeix a desenvolupar l'agressivitat de l'individu, no pas contra la causa real del conflicte –el capteniment dels grups dominants– sinó del propi grup. Es tracta, així, d'un tipus de resposta que ens recordaria al funcionament d'un *boomerang*: frustració, agressivitat, desplaçament sobre el propi grup, tornada a la frustració, etc."

Un autoodi que es reflecteix en actituds tan característiques com les del folklore. L'autosuficiència generada per aquesta distinció d'una cultura popular pròpia “força la cultura autòctona a convertir-se en un mer residu inert d'ella mateixa. I aquest és el punt en què conflueixen els conceptes d'*autòcton* (pertanyent a la terra) i *fòssil* (extret del si de la terra)”. Sovint, tal com passa amb els sicilians –posats com a exemple– “la vanitat és més forta que la misèria”.

Tot plegat és el resultat –o l'evolució natural– d'una perspectiva pràctica que ha facilitat al llarg dels darrers segles l'abandonament de la llengua pròpia per part de les elits del país. “Teòricament, mentre l'ascens social de l'individu o grup tingués uns límits, aquests límits treballarien com a frens del canvi lingüístic”. Una teoria global que es podria percebre perfectament des d'exemples concrets. Si aquesta aspiració social ha estat limitada és pel fet que no tothom l'ha interioritzat. En paraules de Badia Marín citades al llibre que analitzem, “el fet incontrovertible és que la llengua oficial s'imposà inclús com a aspiració del poble, aspiració malentesa si acàs, però aspiració a la fi, d'obtenir la distinció d'home cultivat... No convé, puix, que caiguem en l'error d'estimar més patriota al llaurador i al menestral per mantenir la parla casolana, puix que moltes vegades, i salvant honorables excepcions, si la mantenen és perquè no han tingut ocasió d'abandonar-la”.

Un poema de Teodor Llorente defineix a la perfecció l'actitud dels qui sí que ho van poder fer. “Mes no vullau que tornen de nou los antics segles, puix morts estan per sempre los Jaumes i els Borrells (...) Dels venerats sepulcres no remogam les cendres”. I és per això que, tal com expressa una de les nombroses conclusions destacades per Toni Mollà al pròleg, la relació entre el País Valencià i Catalunya respon a “la història d'unes estructures econòmiques que ens aproximem i d'unes actuacions polítiques i culturals que han tendit a subratllar-ne les divergències”. Malgrat la possible lectura pessimista que es pot fer d'aquest estudi, la radiografia que ofereix és prou lúcida per no ser tinguda en compte.

Rafael L. Ninyoles: *Conflicte lingüístic valencià. El País Valencià a l'eix mediterrani*

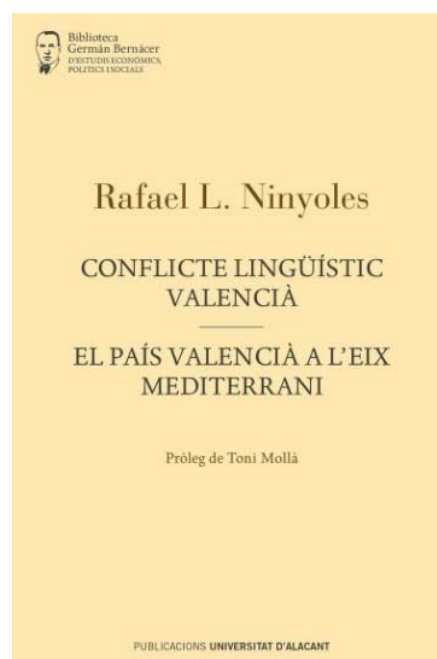
Pròleg de Toni Mollà

Publicacions Universitat d'Alacant

Sant Vicent del Raspeig, 2017

Assaig, 187 pàgines, 16 euros

[Índex](#)

9 El catanyol es cura

Pau Vidal @pauetvidal

El catanyol es cura. Interferències castellà-català (Barcelona: Barcanova, 2012), pàg. 83-84

Vols prendre res?

EXEMPLE D'ÚS: «Quan el públic **la pren** amb un actor, ja ha begut oli.»

ÚS CORRECTE: «Quan el públic **la té votada** a un actor...»

EXPLICACIÓ: En el camp de l'animadversió, tenim expressions de sobres: **portar-la votada, tenir mania / tírria, tenir el dit a l'ull, mirar de mal ull...** Totes més genuïnes que no pas *prendre-la amb*, tot i que els diccionaris l'admeten.

Ets fantàstica, o més i tot

EXEMPLE D'ÚS: «Ho has fet **de meravel·la**.»

ÚS CORRECTE: «Ho has fet **de primera / perfecte**.»

EXPLICACIÓ: O **de nassos**, o **de collons**, o **beníssim**. L'expressió correcta és a *meravel·la*, segons el DIEC, però no pertany a la llengua viva. Cal anar amb molt de compte amb els falsos amics o traduccions literals. A Itàlia també diuen *bellissimo* i no per això diem *bellíssim*, sinó *preciós* (o *magnífic*, o *fantàstic*); el mateix passa amb el francès *superbe*, l'anglès *great* o l'alemany *wunderschön* (en honor a la veritat, últimament s'ha escampat la fórmula «Ets gran» («You're great»), però, igual que les predecessores *ser un crac* o *ser un puto crac*, es tracta d'una moda passatgera que difícilment perviurà).

Pràctiques de llengua

EXEMPLE D'ÚS: «**A mida** que vagis dominant l'idioma et sentiràs més segur.»

ÚS CORRECTE: «**A mesura** que vagis dominant l'idioma...»

EXPLICACIÓ: Encarreguem un vestit o un moble a mida, però quan es tracta de processos les coses es fan a *mesura que*. La versió encarcarada és **conforme**, igual de reprovable.

Qüestió d'aptitud

EXEMPLE D'ÚS: «A mi això d'esquiar **no em va**.»

ÚS CORRECTE: «A mi això d'esquiar **no m'agrada**.»

EXPLICACIÓ: Encara millor canviant l'esquema: «Això no d'esquiar **no fa per mi**.» També **no em fa el pes** o **no em convenç**.

Del temps de la guerra santa

EXEMPLE D'ÚS: «El departament ha emprès una **creuada** contra el tabac.»

ÚS CORRECTE: «...ha emprès una **croada** contra el tabac.»

EXPLICACIÓ: Quan el vici ve de mena no s'esmena. I no ho diem pel tabac, sinó per la ultracorrecció: encara que etimològicament vingui de *creu*, els guerrers eren croats i les guerres, per tant, croades.

10 Carnestoltes, Carnaval, “darrers dies”

Antoni Llull Martí

Prenint el demble a les paraules. Defensa de la llengua, etimologia, història, curiositats (Palma: Documenta Balear, 2009)

Una denominació del breu període que precedeix el temps de quaresma, usual a gran part de les terres de parla catalana, és *Carnestoltes*, que en principi es deia als tres dies anteriors al Dimecres de Cendra, però que la gent normalment els allarga fins molt abans del *dijous llarder*. *Carnestoltes* és germà, lingüísticament parlant, del castellà *carnestolendas*, que pròpiament significa ‘que s’han de llevar les carns’ (se sobreentén ‘del menjar’), i que prové del nom del diumenge en el qual comencen aquests *darrers dies*, anomenat en llatí *dominica ante carnes tollendas*, és a dir, ‘diumenge abans de llevar les carns’, i *carnestoltes* ja vol dir, literalment, ‘carns llevades’.

El mot *carnaval* sembla que ens entrà a través del castellà, llengua que al seu torn l'havia agafat de l'italià *carnevale*, que és una abreviació de *carnelevale*, deformació del llatí *carne levare*, ‘llevar la carn’. En castellà antic, aquest període tenia un nom ben particular: *antruejo*, que és com encara li diuen a alguns llocs d'Espanya (i en llengua asturiana *antruexo*), que, amb tot i que no ho sembli, prové, a través d'*entroido*, del llatí *introitus*, del que també n'és derivat el portuguès *entrudo*. La denominació italiana és la que ha produït més derivats en les llengües europees: *carnaval*, talment, en francès, en castellà, en portuguès, en neerlandès, i en català; *carnival* en anglès, *Karneval* en alemany, i d'altres.

Quan jo era al·lot la gent anomenava aquest temps es *darrers dies*, potser pensant en què el llarg i mal de passar període de la Quaresma marcava un abans i un després en el transcurs de l'any. Record una cançó popular que diu: *Sa Corema ja se'n ve / com un cavall an es cós / sobrassades adió, / ja mos vorem l'any qui ve*. L'autor de la glosa segurament exagerava, però hem de tenir

en compte que l'any no sempre ha començat el primer de gener. En el calendari romà antic el pas d'un any al següent s'esdevenia el primer de març, i entre el segle XII i mitjan segle XIV als països integrats dins la Corona d'Aragó l'any començava el 25 de març (festa de l'Encarnació), i des de 1350 fins ben entrat el segle XVIII era la festa de Nadal que en marcava l'inici. No és rar, per tant, que els nostres rebesavis no ho tinguessin encara del tot clar.

11 Enllaços i convocatòries

- ▶ Crida d'articles per al núm. 29 de [Treballs de Sociolingüística Catalana](#) (2019), monogràfic “**La llengua catalana i la mundialització**”.
- ▶ Taula redona “**Defensem la llengua, defensem les escoles**”, divendres **16 de febrer** del 2018 a les 19h, Centre Cultural La Nau, València.
- ▶ Nicolau Dolç, [Per a què serveix l'acadèmia de la llengua catalana?](#) (*El Matí de Catalunya Ràdio*, 19/01/2018)
- ▶ Sergi Núñez de Arenas, [Novam iuncturam \(ressenya de La nova articulació catalana-valenciana-balear\)](#) (*Saó*, 26/10/2017)
- ▶ “[La lingüística de contacte com a mirada sobre el contacte de llengües](#)”, amb [Montserrat Sendra](#) (Blog del seminari del CUSC, UB, 04/12/2017)
- ▶ [Les xifres del català](#). Notícies del CPNL, 01/2018
- ▶ Enric Sòria, [Tradicions](#) (*El País*, 08/06/2017). “Riure's dels idiomes estranys és una llarga tradició espanyola que diu molt del nivell de depauperació mental que ens asfixia”
- ▶ [Lingüistes pel carrer a Barcelona. “Som cultura popular” de Salses a Guardamar](#) (blog *Imatgies*, 27/01/2018)
- ▶ Josep Daniel Climent, [100 anys de la Càtedra de Llengua i Literatura Valenciana a la Universitat de València](#) (blog *L'interés per la llengua dels valencians*, 28/01/2018)
- ▶ [Qui mereix el premi a la defensa del català? Els cinemes Texas, l'escola La Masia o Catalunya Ràdio?](#) (*El Nacional*, 02/01/2018)
- ▶ Jaume Corbera Pou, [Cessau de dir el president cessat!](#) (blog *El do de la paraula*, 19/12/2017) i [El Premi Martí Gasull per a Catalunya Ràdio?](#) (*inDirecte!cat*, 22/01/2018)
- ▶ [8 de cada 10 habitants de la Catalunya Nord vol que el català s'ensenyi a l'escola](#) (*Racó Català*, 29/12/2017)